

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
средняя общеобразовательная школа с Хайыракан
муниципального района «Улуг-Хемский кожуун Республики Тыва»

«РАССМОТРЕНО»
на педагогическом совете
школы протокол №1
«30»августа 2024г.

«СОГЛАСОВАНО»
ЗДУВР МБОУ СОШ
с. Хайыракан
/Иргит Л.Д./
«30» августа 2024 г.

«УТВЕРЖДЕНО»
Директор МБОУ СОШ
с.Хайыракан
/Айыр-оол С.Ж./
«31» августа 2024г.

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
средняя общеобразовательная школа с Хайыракан
муниципального района «Улуг-Хемский кожуун Республики Тыва»

«РАССМОТРЕНО»
на педагогическом совете
школы протокол №1
«30»августа 2024г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
внеурочной деятельности
«Торээн дылым»
4 класс
на 2024-2025 учебный год

«УТВЕРЖДЕНО»
Директор МБОУ СОШ
с.Хайыракан
/Айыр-оол С.Ж./
«31» августа 2024г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
внеурочной деятельности
«Торээн дылым»
4 класс
на 2024-2025 учебный год

Составитель: Кенден-Хуурак Н.С
учитель начальных классов
первой квалификационной категории

Хайыракан 2024

Тайылбыр бижик

Ажылчын программа муниципалдыг бюджеттен хамаарылгалыг өөрөдилге чери Хайыракан ортумак ниити билиг школазының 2024 чылдың август 30-де 1 дугаарлыг дужаал-биле бадылаан эге школага болгаш кол ниити өөрөдилгеге ФГОС киирилдезинин негелдезинге кичээлден дашкаар ажыл-чорудулганы организастаарының дугайында саавыырының негелдезинге дүүштүр кылган.

Тыва дыл – аныяк бижиктиг дылдарның бирээзи. Тыва дылды башкылаашкынын шынарын бедидиринче башкыларга кол сорулга салдырган.Келир уенин салгакчылырын торээн дылынга ынак,ону унелеп билир кылдыр ооредир, кижизидер.А ону канчаар боттандылары башкыларнын чогаадыкчы чоруундан,кичээлге янзы буру аргалар, методтарны ажыглаарындан хамааржыр.Кичээлдер уругларга солун,чаа чуулдерни берип, кичээнгейин хаара тудуп турар . Амгы үеде ооң янзы-бүрү талаларын шинчилээр ажылдарны чүгле дыл эртемденнери чорудуп турар эвес, аңаа өөреникчилер шичилел ажылдар дузазы-биле база хире-шаа-биле киржип турар.

«Торээн дылым» деп программаны тургузарда орус дылдын «Занимательная грамматика», «Занимательный русский язык» деп программаларны ооренип коргеш, анаа даянып тыва дылга ажыглап болгу дег чуулдерге ундезилеп уннер,ужуктер,состер –биле оюн хевирлиг онаалгаларны,мергежилгелерни,айтырыгларны,бодалгаларны,кроссворд,ребустарны тургускаш ажыглаарга оореникчилернин угаап бодаары,состерни шын бижири,бижик демдектерин сагыыры база дыл талазы-биле билии быжыгып ханылаарынга салдарлыг .

Оюн хевирлиг онаалгаларны, мергежилгелерни, айтырыгларны, бодалгаларны, ребустарнын, кроссвордтарны, состер, ужуктер, уннер-биле ажылдарны методика ёзугаар кажан ажыглап болурун мынчаар сумелеп турар:

1. Теманы ооренип дооскаш, уругларнын билиин хынаар сорулга-биле чорудар
- 2.Туннел болгаш катаптаашкын кмчээлдернин онаалгаларынга оюннар дузазы-биле хынаары
- 3.Кичээлден дашкаар ажыл-чорудулганы кыска уе тургузунда ажыглаар мергежилгелерни башкы уругларнын хар-назынын аайы –биле дууштур, бодунуу-биле таарыштыр тургузуп алып

Ол ышкаш Россия Федерациязының школалары амгы үеде федералдыг күрүненин өөрөдилге стандарттары ёзугаар ажылдап эгелээн болгаш өөрөдилге планнарында аңаа тускай шактарны аңгылаан.

Кичээлден дашкаар ажыл-чорудулга, кичээлге бодаарга, өөреникчилерниң эстетиктиг культуразын элээн делгемчидер. Моон алгаш көөрге, өөреникчилерни кичээлден дашкаар ажыл-чорудулгаже хаара тудары – амгы үениң негелдези. Тыва дыл, литературлуг номчулга кичээлдеринге уругларның сонuurгалын бедидериниң бир аргазы – кичээлден дашкаар ажыл-чорудулгаже киирери.

Кичээлден дашкаар ажыл-чорудулга – өөрөдиглиг болгаш кижизидилгелиг класстан дашкаар чорудар ажылдарның бирээзи. Ооң өөрөдиглиг ужур-дузазы: өөреникчилерниң кичээлдерге алган билиглерин болгаш чаңчылдарын немээр, делгемчидер база ханыладыр; бердинген темазынга хамаарышкан материалдар чыып, оларны системажыдып, сайгарып,

түннел үндүреринге өөредир; словарьлар болгаш өске-даа немелде литература-биле таныжар; кезээлер, мөөрейлер, делгелгелер организаастаар; көргүзүг материалдары белеткээр — бо бүгү өөреникчилерниң бот-идепкейин болгаш сонuurгалын бедидеринге улуг ужур-дузалыг.

Кичээлден дашкаар ажил-чорудулганың темазын шилээниниң чугулазы

Дыл — ниитилелде эң-не кол шимчедикчи чепсек. Өөреникчи кижини бодунуң төрөөн дылының тыптып сайзырап келген төөгүзүн, ооң ниитилелде амгы үеде туружун сайгарып боданып өөренири амгы үениң негелдези. «Тыва дыл» эртемин өөредир шактарның эвээжи-биле уругларга немелде кичээлди шак бо эртемге эрттирери чугула чүүл болуп турар. Ооң-биле чергелештир уругларның эртемге сонuurгалын көдүрүп, төрөөн дылынга ынакшылын күштелдирер.

Кичээлден дашкаар ажил-чорудулганың сорулгалары

Өөредиглиг:

- өөреникчилерни «Тыва дыл» эртеминге сонuurгалдыг кылдыр өөредир;
- тыва дылды амыдырал-биле холбап, бүгү талалыг сайзыраңгай, бедик культуралыг, чараш мөзү-шынарлыг, чогаадыкчы арга-шинектиг кижини хевирлээр;
- уругларны бот-тывынгар, чогаадыкчы ажилдап өөредир.

Сайзырадыр:

- уругларның амыдыралче бот-тускайлаң медреселдиг көрүжүн хевирлеп, чогаадыкчы арга-шинээн сайзырадыр;
- аас болгаш бижимел чугааны делгеренгей, утказынга дүүштүр шын ажыглап, сайгарарын сайзырадыр.

Кижизидилгелиг:

- сагыш-сеткили байлак, мөзү-бүдүжү чаагай, эптиг-чөптүг;
- кижилерге, төрөөн черинге, бойдузунга ынак, хумагалыг;
- хамааты бот-медресели бедик, ада-чурт төөгүзүн үнелеп билир
- номчулгага сонuurгалдыг, чогаадыкчы езу-биле боданып, бодунуң туружун амыдыралдың кандыг-даа байдалында камгалап билир кижини кижизидер.

Планнынган түңнелдер (ФГОС-туң негеледелери-биле):

Предметтиг түңнелдер (предметные):

- тыва дылдың теориялыг билиглери;
- төрөөн чериниң төөгүзү;
- тыва дылдың тывылганы;

— тыва дылдың адырларыңа янзы-бүрү интеллектуалдыг оюннарның билиглери (лексика, фонетика, грамматика)

Бот-тускайлаң түңнелдер:

- мөзү-шынары бедик, бот-сайзыраңгай чогаадыкчы кылдыр ажылдап өөрөнгени;
- ада-өгбезиниң төөгүзүн, чаагай чаңчылдарын билип чоруур кылдыр хевирлээри;
- тыва чоннун, күрүнениң төлээзи кылдыр санап, ооң улусчу ужурларын сагып, салгап кижизидери;
- төрөөн чуртунга, ие дылыңа, чонунга хумагалыг, ынак болур;
- бодунуң үзел-бодалын бот-тодарадып, бот-углап, бот-сайзырадып билир;
- чаа билиглер шиңгээди алырын медреселдиг-биле угаап билир;
- патриотчу тура-сорукуг, күш-ажылга ынак, эртем-билигже чүткүлдүг, кадык амыдыралдыг болур.

Метапредметтиг түңнелдер:

- чүге өөренириниң сорулгаларын билип, ону янзы-бүрү аргалар-биле чедип алырын билир;
- чидиг айтырыгларны чогаадыкчы арга-биле дилеп тывары;
- кылыр чүүлүн сорулгазының аайы-биле күүседип, планнап, доозуп билир;
- өөрөнгөн чүүлдерин системажыдып билир;
- янзы-бүрү медээ алыр чүүлдерни тып билири (словарьлар, номнар, интернет четкизинде сайтылар, энциклопедиялар, библиотека, картотека, номчулга залы...)
- кижиги бүрүзүнүң бодалын дыңнап, чөпшээрежи, эдиб билири;
- коллективтиг ажылдажылга үезинде кылыр чүүлүн хуваап, демнежи, юодунуң үлүүн кирип, бот-боттарын хынажып билири;
- тыва дылдың өске эртемнер-биле холбаалыын болгаш ооң ужур-утказын билири;
- тыва дылга хамаарышкан билиглерин билдиги ажыглап, бедик чугаа культуралыг болур.

Программаның утказы

«Төрөөн дылым» деп кичээлден дашкаар ажыл-чорудулгага планнаттынган программа 34 шакка планнаттынган. Программа 4 класстын оореникчилеринин назы-харыңа дууштур тургустунган. Неделяда 1 шак. Программа ниитизи-биле ургуларның ниити кругозорун, культуразын бедидип, дыл-домаан сайзыратпышаан, колдуунда янзы-бүрү оюннар хевиринге эртер.

Ооредилге-тематиктиг планнашкыны (4 класс)

№ п/п	Ооредир чуулдун кезектери, темазы	Шактар хуваалдазы			хуну
		Шупту	Теориязы	Прак-ка	
	Оске дылдан келген сосстер	10	1	9	
1-4	Тыва дылда келген аалчылар.	4	1	3	02.09 23.09
5-9	Оюннар «Аалчыны тып», «Ол кайыын келгенил?»	5		5	30.09- 21.10
10	Толевилел «Состер – аалчылар»	1		1	28.10
	Чардынмас сос каттыжыышкыннары	10	1	9	
1-4	Быжыг сос каттыжыышкыннары.	4	1	3	04- 18.11
5-9	Ойнап тургаш оорениили	5		5	25- 16.12
10	Толевилел «Тыва дылда быжыг сос каттыжыышкыннары»	1		1	23.12
	Часпас бижикчи (Грамотейка)	10	6	4	
1-2	Тыва бижиктин тоогузу	2	2		13- 20.01
3-4	Баштайгы тыва алфавиттин тургузукчулары Викторина «Ном дугайында чугаалажыылынар»	2	2		27- 03.02
5-6	Оюн «Шын адап, бижип оорен»	2	1	1	10- 17.02
7-9	Викторина «Часпас бижикчи». Оюн «Угаанныгбай»	2	1	1	31.03- 07.04
10	Проект «Ном-кижинин оннуу»	2			14- 21.04
	Состер дугайында	4		4	
1-2	Состер дугайында чуну билдивис? Викторина «Сос чуну чажырып турарыл?»			2	28-05.05
3	Моорей «Торээн дылын билир сен бе?»			1	12.05
4	Моорейнин сайгарылгазы. Туннел атаптаашкын			1	19.05

Литература даңзызы

1. Александрова Г.В. Проектная деятельность на уроках русского языка в 5-9м классах. Пособие для учителей. – М: Балласс, 2010
2. Бавуу-Сюрюн М.В., Ондар О.М. Тыва дыл талазы-биле сургуулдарның эртем-шинчилел ажылдарының тематиказы болгаш үлегерлери. — Абакан, 2007
3. Бавуу-Сюрюн М.В., Куулар Ч.К. Тыва дылдың лексиказынга факультативтер. — Кызыл, 2005
4. «Башкы» журналдары
5. Ооржак С.Т. Журналистиканың үжүглели. Немелде өөредилге ному. Кызыл: ОАО «Тываполиграф», 2012
6. Интернет- ресурста сайтылар